

ПРАФЕСІЙНЫЯ ПРОБЫ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Фарміраванне навыкаў свядомага планавання вучнямі
будучай прафесіі

Т. У. Канановіч,

настаўнік беларускай мовы і літаратуры вышэйшай катэгорыі
гімназіі № 7 г. Маладзечна

На працягу трох гадоў калектыв нашай гімназіі ўдзельнічаў у рэалізацыі рэспубліканскага інавацыйнага праекта «Укараненне праграмы падрыхтоўкі вучняў да выбару прафесіі праз сістэму прафесійных проб», у рамках якога была распрацавана праграма прафесійной пробы «Уласны карэспандэнт». Праграма ўключае два этапы: падрыхтоўчи (атрымание вучнямі інфармацыі аб дзейнасці журналістаў) і практычны (правядзение дзвюх прафесійных проб – «Інтэрв'ю» для вучняў 8–9 класаў і «Гарачыя навіны» для вучняў 9–10 класаў).

Для правядзення проб мы распрацавалі каляндарна-тэматычны план, прафесіяграфічныя карткі, у якіх адлюстравана сувязь беларускай мовы і літаратуры з журналістыкай, і прафесіяграмы, дзе адзначана, на развіццё якіх якасцей і здольнасцей накіравана праба.

Змэтай паглыбленнія ведаў у галіне журналістыкі, развіцця інфармацыйнай, камунікатыўнай, рэфлексіўнай культуры арганізующа кансультацыйныя гутаркі з супрацоўнікамі рэдакцыі «Маладзечанскай газеты», заключаны дагаворы аб аказанні дапамогі ў рэцэнзаванні вынікаў прафесійных проб.

На падрыхтоўчым этапе навучэнцы знаёміца з асноўнымі кірункамі дзейнасці журналіста, прафесійнай этыкай, асаблівасцямі работы СМИ, спецыфікай перыядычнага друку, жанрамі журналістыкі, спосабамі апрацоўкі інфармацыі, падрыхтоўкі тэкстаў да публікацый і г. д.

Выкананне комплекснай пробы накіравана на дыягностыку якасцей, патрэбных журналісту, таму мэтазгодна прапаноўваець вучням заданні, якія садзейнічаюць фарміраванию навыкаў вызначэння ўласных якасцей і судзяслення іх з якасцямі, неабходнымі для дзейнасці ў сферы журналістыкі, прымушаюць задумашца над шляхамі і средкамі самаўдасканалення.

Практычным вынікам пробы з'яўляецца інтэрв'ю трох узроўняў складанасці. Заданні для кожнага узроўню падбіраюцца з улікам узрастання ўзроўню вучнёўскай самастойнасці. Пры выкананні пробы першага ўзроўню інтэрв'ю бяруць у члена групы, а падрыхтоўка адбываецца сумесна. Падчас выканання пробы другога ўзроўню вучні атрымліваюць большую самастойнасць: пры састаўленні пытанняў настаўнік выступае толькі ў якасці кансультанта, а пры правядзенні інтэрв'ю карэктруе ход гутаркі. Трэці ўзровень прадугледжвае самастойнае інтэрв'юраванне па абрашанай тэмэ.

Перад правядзеннем пробы кожнага ўзроўню і пасля гэтага арганізуецца апытаўніцтва пад умоўнай назвай «Трэба. Ёсць. Не хапае»: вучні адзначаюць рысы, неабходныя журналісту, выбіраюць з шэрага акрэсленых рыс тыя, якія, на іх думку, яны маюць, і тыя, над фарміраваннем якіх трэба працаваць. Такім чынам адбываецца відавочнае пашырэнне ўяўленняў

дзяцей аб прафесіі журналіста, больш свядомае і асэнсаванае вызначэнне ўменняў, якасцей, над якімі неабходна працаўаць. Вучням, якія праяўляюць зацікаўленасць і пэўныя здольнасці ў дадзенай сферы, прапануецца прынесьць удзел у больш складанай прафесійнай пробе «Гарачыя навіны».

Акрамя апісаных вышэй комплексных проб, урокі беларускай мовы і літаратуры даюць магчымасць праводзіць і міні-пробы, падчас якіх рабяты могуць паспрабаваць сябе ў многіх іншых прафесіях. Пропануем вашай увазе **урок беларускай літаратуры ў 10 класе** з выкарыстаннем міні-проб па прафесіях спэнарыста, рэжысёра, акцёра, касцюмера.

Тэма. Камедыя К. Крапівы «Хто смяеца апошнім»: таямніца надзённасці.

Мэта: забеспячэнне ўсведамлення вучнямі месца і ролі К. Крапівы і яго творчасці ў літаратуры і грамадстве.

Задачы:

- садзейнічаць асэнсаванню канкрэтнага сатырычнага, нацыянальнага і агульначалавечага зместу камедыі К. Крапівы «Хто смяеца апошнім», актуальнасці п'есы праз усведамленне аўтарскіх прыёмаў сатырычнай тыпізацыі вобразаў пры харектарыстыцы персанажаў;
- стварыць умовы для развіцця ўмення аналізуаць мастацкі вобраз;
- спрыяць выхаванню маральна-этычных каштоўнасцей, здольнасці адрозніваць сапраўдныя маральна-этычныя каштоўнасці і сацыяльныя прыярытэты ад уяўных; дапамагчы ўпэўніцца ў спрадвежчых ісцінах (чалавека ацэньваюць не па слоах, а па справах; прыстойнасць, духоўная смеласць робяць асобу моцнай).

Ход урока

I. Арганізацыйна-матывавацыйны этап.

Вызначэнне тэмы і мэты

Наставнік. Асоба Кандрата Крапівы займае адметнае месца ў беларускай літаратуре і культуры. Байкапісец, драматург, публіцыст, вучоны-мовазнаўца... Янка Брыль гаварыў: «Ёсьць людзі, якія маюць як быццам не адно жыццё, не адну біяграфію, – жыццё іх упрыгожвае многія тысячы жыццяў, біяграфій! Дзелячыся з мноствам людзей багаццем сваёй душы, чалавек тады не бяднее, а наадварот – узбагачаеца сілай народа, яго ўдзячнасцю і любоўю. Такім чалавекам – сапраўдным сынам народа – мы называем і Кандрата Крапіву».

Сёння мы будзем гаварыць аб адной з яго лепшых сатырычных п'ес «Хто смяеца апошнім», напісанай у 1939 годзе. Яе з'яўленне інчай як творчым грамадзянскім подзвігам назваць нельга. Як і ўсякі выдатны твор, камедыю «Хто смяеца апошнім» сустрэлі неадназначна: адны горача віталі яе выхад, другія з німеншым запалам стараліся перашкодзіць з'яўленню п'есы ў тэатрах. Камедыя спадабалася самому Сталіну. А гэта ж быў крок стваральніка па вастрый ляза. І сёння мы паспрабуем адказаць на пытанні: чаму ж такое рознае стаўленне было да твора? Чаму з'яўленне камедыі выклікала неадназначную рэакцыю сучаснікаў?

Цяжка было знайсці на тэрыторыі Савецкага Саюза тэатр, які б не паставіў п'есу «Хто смяеца апошнім». А Кандрат Крапіва пра чыноўнікаў, якіх закрануў у камедыі, гаварыў так: «Панцыры іх службовых аўтарытэтаў часамі настолькі моцныя, што вастрыё сатыры можа іх даставаць з вялікай цяжкасцю і... небяспекаю».

Камедыя і ў нашы дні не зыходзіць з тэатральных падмосткаў. Чаму па ёй здымаюць фільмы? Чаму перакладаюць на розныя мовы свету? Чаму яна папулярная да гэтага часу? У чым сакрэт бессмяротнасці камедыі?

Ці не пра наша сучаснае жыццё пісаў Крапіва? Нам важна зразумець, чаму Андрэй Макаёнак праз 50 год пасля стварэння камедыі сказаў: «Ды ён жа проста герой! Сапраўдны герой! І сапраўды – колькі гарлахвацкіх ён зваліў, паклаў на лапаткі! Колькі туляг ён падняў, страсянуў і паставіў на ногі!». У чым жа бачыць Макаёнак своеасаблівы грамадзянскі подзвіг – подзвіг пісьменніка, подзвіг сатырыка? Чаму народны артыст СССР Барыс Платонаў сцвярджаў: «Праблемы, якія ўзнікаюць у п'есах Крапівы, маюць агульначалавечое значэнне. Я як акцёр быў вельмі рады сустракацца з тыповымі, дасканала адшліфаванымі вобразамі»? (Вучні запісваюць у сышткі праблемныя пытанні.)

II. Асноўны этап

Пры падрыхтоўцы да ўрока вучні працуяць у групах.

Заданне. Паразважайце над тым, якія асобасныя якасці выкryвае К. Крапіва ў камедыі, і пры дапамозе інсцэніроўкі раскрыйце сутнасць тыповых вобразаў, якія адлюстраваны ў п'есе: група 1 – зёлкіны, група 2 – гарлахвацкія, група 3 – тулягі; група 4 выконвае ролю экспертаў.

Вучні вызначаюць, хто будзе выконваць ролі рэжысёра, спэнарыста, касцюмера, акцёраў,

знаёмыца з асаблівасцямі гэтых прафесій (Дадатак).

Група экспертаў уважліва сочыць за выступленнямі-адказамі і рыхтуе падагульненне. У групу экспертаў уключаны таксама карэспандэнт (вучаніца, якая працуе над нататкай, прысвячанай творчасці Кандрата Крапівы). Карэспандэнт мае магчымасць задаць пытанні пасля выступленняў груп.

Інсцэніроўкі складаюцца з некалькіх фрагментаў, якія дазваляюць усебакова ахарактарызаць выбраны персанаж; выступленні груп суправаджаюцца вучнёўскімі каментарыямі, а таксама слайдамі, што ўтрымліваюць афарызымы і фотаздымкі са спектакля па п'есе.

Афарызымы

- Унутраная агіднасць вельмі часта і вельмі па-майстэрску прыкрываеца знешнія паважнасцю (Максім Горкі).
- Лепш яўны вораг, чым подлы ліслівец і крывадушнік; такі робіць чалавецтва агідным (Пётр I).
- Сіла не ў тым, каб зусім не мець пачуцця страху, а ў тым, каб умець перамагаць страх і, перамагаючы яго, чэсна выконваць свой абязвязак (І. Шамякін).

Выступленне экспертаў. Нахабныя і цынічныя кар'ерысты, дэмагогі і двурушнікі, вопытныя авантурысты і тонкія псіхолагі, **гарлахвацкія** старанна маскуюць сваё сапраўднае аблічча, паразітуючы, падпарядкоўваючы сваёй волі падначаленых. Яны небяспечныя для грамадства.

Не маючы здольнасці да науки, пазбаўленыя прынцыповасці, **зёлкіны** могуць існаваць толькі як паслужнікі, збираючы плёткі, займаючыся шантажам і даносамі. Яны шкодныя для грамадства.

Баязлівія, але ў той жа час кристальна чистыя ў маральных адносінах **тулягі** арганічна не прымаюць нахабства і крывадушнасці. Яны маюць унутраную моц, каб змагацца з гарлахватчынай і зёлкаўшчынай, але ім неабходна

падтрымка і вера ў іх чыстыя памкненні. Гэта прагрэсіўная сіла грамадства.

Абагульняючы слова настаўніка па выніках выступленняў 4 груп.

Заданне для работы ў групах. За 2 хвіліны скласці сінквейн, які стане падагульненнем вынікаў распрацоўкі тэмы.

Прэзентацыя і аргументаванне вынікаў работы.

Выступленне карэспандэнта. Я ўбачыла вашу інтэрпрэтацыю герояў Крапівы. Праз інсцэніроўкі вы адчуле на сабе энергію крапіўніскіх образаў, моц яго мастацкага слова. Вы паспрабавалі сябе ў ролі акцёраў. Я хачу запытацца: якімі прафесійнымі якасцямі павінен валодаць акцёр, каб сыграць адмоўнага персанажа Крапівы – Гарлахвацкага ці Зёлкіна? Гэта ж вельмі складана! А як адлюстраваць дынамічны вобраз Тулягі? З якімі пачуццямі вы ігралі крапіўніскіх персанажаў? (Адказы вучняў.)

III. Этап абагульнення ведаў вучняў

Адказы на асноўныя праблемныя пытанні:

- ✓ Чаму з'яўленне камедыі выклікала неадназначную рэакцыю сучаснікаў?
- ✓ У чым сакрэт бессмяротнасці камедыі К. Крапівы «Хто смеєца апошнім»?

Настаўнік. Думаю, вашы спробы выступіць у ролі рэжысёраў, сцэнарыстаў, акцёраў, касцюмераў дапамаглі адчуць глыбіню крапіўніскай сатыры. Як жа трэба паводзіць сябе з гарлахвацкімі, зёлкінамі, тулягамі? Што нам падказвае аўтар? (Адказы вучняў.)

IV. Дамашніе заданне

Падрыхтоўка міні-сачынення «З якой літары трэба пісаць прозвішчы герояў п'есы і чаму?».

V. Рэфлексія

Настаўнік. Падзяліцеся, калі ласка, сваімі ўражаннямі ад працы ў выбранных вамі кірунках. (Адказы вучняў.) Выкажыце адной фразай свой пункт гледжання аб актуальнасці, аб сучаснай інтэрпрэтацыі п'есы, напісанай так даўно. Гэты матэрыял пасля аналізу мы прапануем нашаму карэспандэнту для напісання нататкі.

Дадатак

Прафесія	Асноўныя задачы	Прафесійна важныя якасці
Сцэнарыст	Стварэнне сцэнарыя для тэатральнай пастаўкі ці фільма: усведамленне ўсіх магчымасцей будучага твора, выпрацоўка задумы твора, прадумванне сцэнарыя, сюжэтнай лініі, образаў герояў; працпрацоўка сцэн (дыялогі, рэмаркі, маналогі)	Самадастатковасць; імкненне да прафесійнай дасканаласці, працавітасць, увага да дэталей, здольнасць да вобразнага прадстаўлення прадметаў, працэсаў, да пераводу образаў ў слоўнае апісанне, да стварэння образа па слоўным апісанні; інтуітывнае, прасторава-вобразнае, творчае мысленне, гнуткасць мыслення, эрудыція, умение імправізаваць; умение працаўваць у камандзе, навыкі пісьмовага прадстаўлення інфармацыі і інш.

Рэжысёр	Выбар сцэнарыя, яго вывучэнне, выпрацуўка ўласнага бачанія сцэнарыя; фарміраванне акцёрскай каманды; абмеркаванне сцэнарыя, трэніроўка, падрыхтоўка акцёрскай каманды да работы; падрыхтоўка дэкарацый, музыкі, асвятлення; кіраўніцтва спектаклем (тэатральны рэжысёр)	Арганізаванасць, самадысцыпліна, пунктуальнасць, педантычнасць, рагучасць; здольнасць арганізація сваю дзейнасць ва ўмовах вялікага аб'ёму інфармацыі і разнастайнайнасці задач; здольнасць планаваць сваю дзейнасць; добрае зрокавае ўспрыманне адлегласці паміж предметамі, умение пераключаць увагу; аратарская здольнасць, умение дакладна выказаць свае думкі і інш.
Касцюмер	Адсочванне наяўнасці і стану тэатральных касцюмаў, праверка камплектнасці, працпрацоўка касцюмаў з мастаком, грымёрам	Акуратнасць, аператыўнасць, цярплювасць, камунікальнасць
Акцёр	Вывучэнне сцэнарыя і ўсведамленне задумы сцэнарыста, стварэнне масцтацкага образа («пражыванне вобраза»)	Рагучасць, імкненне да прафесійнай дасканаласці, упэўненасць у сабе, здольнасць да стварэння вобраза па апісанні; абстрактнасць, гнуткасць мыслення, інтуітыўнае мысленне, добрая памяць; пачуццё гармоніі, рytmu, развіты эстэтычны і мастацкі густ і інш.

ЛІТАРАТУРА

- Глинский, А. А. Управление системой методической работы в общеобразовательном учреждении: пособие для руководящих работников и специалистов учреждений общего среднего образования и системы повышения квалификации / А. А. Глинский. – Минск: Зорны верасень, 2002. – 252 с.
- Дзюбенко, С. В. Критерии и показатели уровня развития исследовательской компетентности педагога / С. В. Дзюбенко // Кіраванне ў адукцыі. – 2008. – № 4 (78). – С. 3–11.
- Дзюбенко, С. В. Модель развития исследовательской компетентности учителей-инноваторов в общеобразовательном учреждении: оценка эффективности ее реализации / С. В. Дзюбенко // Кіраванне ў адукцыі. – 2009. – № 4 (90). – С. 9–15.
- Николаенко, Г. И. Профессиональная культура педагога как фактор оптимизации образовательной среды / Г. И. Николаенко // Адукацыя і выхаванне. – 2010. – № 6. – С. 13–16.

Рубрика «Банк методык і тэхналогій сайце часопіса www.n-asveta.by»

- Бруева Н. В.** Как учить английскому: палітра методов и приемов (www.n-asveta.by/dadatki/2020/integr_urok.pdf)
- Гавриленко Н. В.** Кейс-метод и ключевые компетенции: обучение действием (www.n-asveta.by/dadatki/2020/integr_urok.pdf)
- Гарынь А. А.** Разноуровневые задания по географии: мотивация – активность – успех (www.n-asveta.by/dadatki/2020/integr_urok.pdf)
- Лучник Ж. И.** Творческие задания по математике: компетентностный подход (www.n-asveta.by/dadatki/2020/integr_urok.pdf)
- Шмырина Е. В.** Инструкционные карты для выполнения различных видов ручных украшающих швов (www.n-asveta.by/dadatki/2020/integr_urok.pdf)